

AZ ERDÉLYI SZELLEM ÚJ HAJNALA

Irta TAVASZY SÁNDOR

„Áldás a bejövőknek!”

A székely kapuk feliratával köszöntünk mindenkit, aki Erdélybe hazajött: Áldás a bejövőknek! Áldást kívánunk mindenkire, aki kapunkon átlépett, vagy átlép, de váljék áldássá mindenki reánk nézve is, akik huszonnégy éven át őrizték kapuinkat és kapuinkon belül javainkat. Hogy miképpen őriztük a kapukat és a javakat, majd mondja el más, az erdélyi lélektől távol áll minden dicsekvés. Legfeljebb azt mondjuk el, hogy nem külső és nem nagyszabású fegyverekkel állottunk őrt, hanem inkább belső fegyverekkel. A legegyszerűbbek és a legbiztosabbak voltak ezek a fegyverek: a lélek kardja, a hit paizsa, az igazlelkűség öve, az igazság mellvasa és fejünkön az üdvösség sisakja. Ezt is azért mondjuk el, hogy ne kicsinyeljen senki minket, aki ide hazajön, ha nem talál itt nagyméretű ágyukat, vagy gépfegyvereket. Tudományunk nem nőhetett könyvek garmadájjává, de kiserényében is hévvel szolgálta az igazságot; művészetünk nem tárulhatott ki nagyarányú kiállításokká, de eredeti látásoktól ízzott; irodalmunk nem verte fel a világot, de a szépség-szomjas lelkeknek tiszta forrásvizet nyújtott, éltetett, biztatott és új kedvre derített. El volt vágva előlünk a külső érvényesülés útja, ezért befelé néztünk s azt kerestük és azt ápoltuk, ami a lenni, vagy nem-lenni, élni, vagy halni kérdései elé állított. Azt kerestük, ami döntőerejű és azt ápoltuk, ami folytonos döntés elé állított.

Most azt szeretnők elmondani, hogy akik hazajönnek, ne úgy jőjenek, mint akik ebben a megcsönkített Erdélyben mindent meg akarnak változtatni, hanem tartsák tiszteletben azt a sajátos erdélyi szellemet, amelyben eddig éltünk s amelyet, mint valami gyertya-lángot a viharban, óvtunk, ápoltunk, gondoztunk és tovább növeltünk. Ezt is nem önző szándékból, hanem azért kérjük, mert Isten után, ez a szellem volt a mi palládiumunk s csak ez a szellem lehet a palládiumunk a jövőben, nekünk is és azoknak is, akiket a sorsos tényezők tőlünk külsőleg elszakítottak. Mi ugyanis egy pillanatra sem tudunk belsőleg elszakadni azoktól, akik az új határokon túl vergődnek, mert amennyire fáj az anyaországnak annyi drága terület elszakítása s ennek következtében magát joggal Csonka-Magyarországnak nevezte, épenúgy fáj a mi élő szervezetünk kettévágása s ma mi is magunkat Csonka-Erdélynek érezzük és nevezzük.

Amiképpen azonban, annak idején, az anyaországtól való erőszakos elszakításunk nem tudott leverni, új szomorúságunk sem képes cselekvő erőnket megbénítani. Ellenkezőleg, abban a reményességben élünk, hogy az erdélyi szellem új hajnala köszöntött reánk. Eleibe kell mennünk az új hajnallal kelő új napnak. A hazatérők hozzák a nagy magyar közösség gazdag művelődési kincseit, mi visszük a megaláztatásokon átesett Erdély új iskolájában nyert régi és új zo-

máncú erdélyi szellemiséget. Ebben az új szintézisben dolgozunk együtt ennek a régi és egyben új szellemiségnek a gazdagításán és elmélyítésén.

Az első és komoly követelmény: minden nap jobban meg kell ismernünk és mindig hűségesebben kell gyakorolnunk az erdélyi szellemiséget s ezzel kell hozzájárulnunk az új egyetemes magyar nemzetkép alakításához. Az erdélyi szellemiség és a magyar nemzetkép között mély és közös szervi kapcsolat van, mert mindkettőnek ugyanaz a létalapja. Ezt a mély és elszakíthatatlan összefüggést újabban Teleki Pál, a földrajz-tudós mutatta ki. „Az Erdélyi-medence és egész Erdélyország kicsinyben hasonmása az egész magyar medencének, Magyarországnak – mondja. Kisebb hasonmása a történelmi szerepben és a történelmi sorsban is. Jobb védekezési lehetőség és messze előretolt fekvése folytán mintegy integrált, fokozott hasonmása. És amint hasonmása Erdély az egész magyar, fátlan és erdős és magas hegyvidéki tájak szintézisének, úgy hasonmása életformák és népek szintézisének, összefogásának, úgy, amint ezt Szent István elgondolta és amint Erdély magyar fejedelmei megvalósították, akik a magyar művelődésnek, a szász munkának előmozdítói s a megszülető román kultúrfejlődésnek és irodalomnak első mecénásai és minden szabadságnak, különösképpen a vallás-szabadságnak őrzői voltak. Erdély maga egy kis mikrokosmos, egy kis teljesség. Kis területen végtelen gazdag ez a föld változó formájú hegyekben, dombokban, völgyekben, medencékben. Mindezek a kis tájak egyéni otthonok, az otthonokon keresztül részei a lelkekben a hazának. Hullámos vagy magasan emelkedő látványok szeretett jelképei magyar városoknak, régi kollegiumaikkal, ékes katedrálisaikkal, vásáraikkal, szász városoknak és falvaknak megerősített vártemplomaikkal, nagy székely falvaknak, román szórvány-telepeknek, vagy sűrűn szórt apró romján falvaknak. Erdély a világban nagyon kicsiny táj. Belül azonban egy kis világ.”

Erdély, politikai, földrajzi és sok más tekintetben hasonmása az anyaországnak,

másrészt azonban teljes és hiánytalan egység. Egység, de nem az egyféleségben, hanem a sokféleségben. Nem egyszínű, hanem sokszínű, nemcsak a néprajzi térképeken, hanem a lelkek szövevényes világában és nemcsak a különféle népek és hitvallások tekintetében, hanem a különböző tájakon belül, a különböző tájszólású és jellegű magyarságon belül is.

Az erdélyi magyar nemzeti élet existenciális gyökerei ebbe a sokféle rétegződésű talajba nyúlnak le és ebből táplálkoznak. Ebből következik, hogy Erdély földjén előbb-utóbb bizonytalanná válik, majd csődbe jut minden olyan vállalkozás, társadalmi és állami élet, amely nem veszi tekintetbe és nem tiszteli a különböző népek életjogát, társadalmi, művelődési és vallási sajátosságait. Az igazi erdélyi embernek fáj minden olyan megnyilatkozás, amely sérti és bántja a vele együttélő más népek népi és nemzeti érzékenységét. A más népekkel szemben való tiszteletlenség biztos jele és mértéke annak, hogy valaki erdélyi, vagy az erdélyiségtől idegen szellem hordozója és képviselője.

Ezeket a gondolatokat így írtam le a román uralom alatt és így írom le ma, a magyar hatalom alatt is. Még a szívünkben él annak a sok magyar keserűségnek a nyoma, amelyet az egész Erdélytől idegen bukaresti „regatizmus” hagyott hátra. Azonban minél elevebb az a seb,

annál erőteljesebben kell hangsúlyoznunk azt az átfogó szeretetet, amely az erdélyi szellemből következik. Ez nem liberális és nem ködbevesző humanizmus, nem is valami vizenyős ideáлизmus, hanem az az evangéliumi parancs: „Amit akartok azért, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal; mert ez a törvény és a próféták szava.”

Az erdélyi szellemmel egyező evangéliumi parancs természetesen kétoldalu kötelezést rejt magában, semmiképpen sem vezethet a magyar nemzeti existencia veszélyeztetésére, mert nem vezethet élheterlen és tétlen gyámoltalanságra. Ellenkezőleg, olyan rendkívül erkölcsi erőket szabadít fel és hoz felszínre, ame-

lyek biztosítják azt a lelki imperiumot, amely alapja minden társadalmi és állami imperiumnak. Ez a lelkileg megalapozott külső imperium nem kíméletlen és nem elnyomó, hanem lelkeket lenyűgöző és szíveket hódító. Ez a Bethlen Gábor országalkotó politikájának elve is, szelleme is.

Az erdélyi szellemből következik tovább, hogy Erdély nemcsak népek, hanem életformák és társadalmi osztályok összefogása is. *Azok, akik most térnek haza Erdélybe, vagy azok, akik itt voltak ugyan, de csak most akarnak belépni az erdélyi közéleti munkába, az erdélyi szellem követelményeinek megfelelően, vessenek le minden kirívó életformát, és ejtsék el az elkülönítő osztálytudatot.*

Az igazi erdélyi szellemtől csak egy életforma nem idegen, ez pedig az egyszerűség és tisztaság által meghatározott és jellemzett puritanizmus. Az erdélyi ember előtt előbb-utóbb nevetségessé válik mindenféle nagyotakarás, hetvenkedés és hivalkodás. Erkölcsi lelkületében azonnal felháborodik, amint észreveszi a szemfényvesztést és a legszelídebb formában jelentkező szédelgést, és azonnal támad, sokszor nyíltan, igen sokszor körültekintő taktikával. Ez a magyarázata annak, hogy minden erdélyi emberben van jódag csúfokodó természet, amely azonnal moccan, amint csak megsejti a kirívó életformában jelentkező erkölcsi gyöngeségeket és állandóan résen van, vagy amint mondják, áldozatában állandóan benne lakik. A puritánus életfelfogás folytán, a barokk életforma Erdélyben sohasem tudott gyökeret verni.

Az erdélyi szellem győzelmes fennállásának eddig a legtöbbet a kívülről behurcolt osztálytudat ártott. Semmiképpen sem erdélyi, nem is volt soha idetartozó. Abban az Erdélyországban, amelynek egyházkormányzati hatóságaiban és testületeiben együtt ülnek pl. az egyháztanácsokban és presbiteriumokban, főurak és földművesek, a legmagasabb értelmiséghez tartozók és csizmadiák, vagy a legmagasabb fórumok alkotótagjai között ott vannak a fejedelmi eredetű urak, papok, professzorok, vidéki ügyvédek és orvosok, ott nem is verhetett győ-

keret az osztálytudat. Hogy mégis jelentkezik, ez nem varrható az erdélyi szellem nyakába. Annál inkább el kell követnünk mindent, hogy új korszakunk hajnalán, kiutasítsuk Erdélyből. A legtöbb társadalmi mérgező anyagot miközöttünk ez a bűn terjeszti. Az öntudatos, kimívelt nemes szellem fölényesen kell, hogy napi-rendre térjen azok felett, akik ezt ápolják és különösképpen azok fölött a szegény páriák felett, akik folytonosan a magasabb osztálytudatba igyekeznek magukat feltornászni, és akik legjobban fertőzik az erdélyi szellem magaslati levegőjét.

És végül, hadd utaljunk arra a tényre, hogy Erdélyben élni mindig kockázatvállalást jelentett. Amilyen rendkívül tagolt az erdélyi medence és változatos ennek felszíni alakulása, ugyanolyan tagolt és változatos történeti életének hullámozása. Itt nem lehet kiegyensúlyozott életet élni; itt folytonosan jelentkeznek a lét és nemlét viharos kérdései. Itt csak úgy lehet élni, ha az életet rendeltetésszerűnek tudjuk felfogni. Rendeltetés itt magyarnak lenni, rendeltetés itt valamely hitvalláshoz tartozni, rendeltetés itt mindenféle megbízás és hivatás, foglalkozás és hivatal, de rendeltetés itt szenvedni és örvendezni, sírni és lelkesedni. Az élet eme rendeltetésszerű felfogása kölcsönöz itt helytállást, adja a győzelem bizonyosságát és tölt el a reménytelenségben is reménységgel. A székely ember a sötét éjszakában kimegy az udvarára és átesik a szekérrudon. Aztán felkél és nyugodtan azt mondja: Hála Istennek, ezen is átestem! Ma, azt mondjuk, hála Istennek, átestünk huszonkét év minden nyomorúságán, nehéz próbáján és tovább megyünk. Tovább megyünk azzal a boldog tudattal és örvendező reménységgel, hogy egy új korszak hajnalával megyünk szembe. Hisszük, hogy a felkelő nap arany sugarai majd beragyogják az életet egész Erdély felett és az egész új Magyarország felett. Mert azért kell ápolnunk az erdélyi szellemet, hogy a nagy ajándékért, amelyet az anyaország által nyertünk, viszonzásul tudjunk valami nagy ajándékot vinni édes magyar hazánknak!